

Wyrok z dnia 5 czerwca 2007 r.

I UK 8/07

1. Powództwo o ustalenie, że zdarzenie było wypadkiem przy pracy w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.) jest dopuszczalne na podstawie art. 189 k.p.c.

2. Pracodawca nie jest zainteresowanym w postępowaniu o przyznanie prawa do renty z tytułu wypadku przy pracy lub o jednorazowe odszkodowanie.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Romualda Spyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 czerwca 2007 r. sprawy z powództwa Piotra B. przeciwko Państwowemu Przedsiębiorstwu Użyteczności Publicznej „POCZTA POLSKA” Centrum Sieci Pocztovej Oddziałowi Rejonowemu Ł. - Województwo w Ł. o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego, na skutek skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 13 kwietnia 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi z dnia 19 lipca 2005 r. [...] i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2006 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi oddalił apelację Piotra B. od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi z dnia 19 lipca 2005 r. w sprawie przeciwko Państwowemu Przedsiębiorstwu Użyteczności Publicznej „Poczta Polska” Centrum Sieci Pocztovej Oddział Rejonowy o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego.

W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego, że powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu, że zdarzenie z dnia 14 lutego 2005 r. było wypadkiem przy pracy. Wskazał, że zgodnie z przepisem art. 189 k.p.c. powód może dochodzić ustalenia istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Powszechnie w orzecznictwie przyjmuje się, że taki interes nie występuje w sytuacji, kiedy powód może bezpośrednio dochodzić świadczenia należnego z istniejącego stosunku prawnego lub prawa i może w drodze powództwa o świadczenie osiągnąć taki sam skutek jak w drodze powództwa o ustalenie. Stwierdził, że powód swoje powództwo uzasadnił zamiarem wystąpienia do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o wypłatę jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy i w związku z tym, tak uzasadnione powództwo o ustalenie, nie może zostać uwzględnione, z uwagi na brak interesu prawnego po stronie powoda. Zdaniem Sądu Okręgowego powód może bowiem dochodzić jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy bezpośrednio od organu rentowego, w którym to postępowaniu rozstrzygane będą kwestie związane z uznaniem zdarzenia z dnia 14 lutego 2005 r. za wypadek przy pracy. Powołał się na pogląd wyrażany wielokrotnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, iż powództwo o ustalenie nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które miałyby zostać wykorzystane w innym postępowaniu (wyrok z dnia 23 lutego 1999 r., I PKN 597/98, OSNAPiUS 2000 nr 8, poz. 301, z dnia 14 stycznia 2000 r., II UKN 304/99, OSNAPiUS 2001 nr 10, poz. 355.). Sąd Okręgowy wywiódł także, powołując się na treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2004 r., II UZP 8/04, (OSNP 2005 nr 5, poz. 68), że organ rentowy, rozpoznający wniosek o świadczenie z tytułu wypadku przy pracy, nie jest związany prawomocnym wyrokiem wydanym w sprawie z powództwa pracownika przeciwko pracodawcy o ustalenie lub zmianę treści protokołu powypadkowego, bowiem wyrok taki nie ma powagi rzeczy osądzonej, jak też organ rentowy nie jest nim związany na podstawie art. 365 k.p.c., Sąd Okręgowy odwołał się także do innych orzeczeń Sądu Najwyższego, dopuszczających możliwość wystąpienia z powództwem o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego na podstawie art. 189 k.p.c. (uchwała z dnia 10 stycznia 1979 r., III PZP 9/78, OSNCP 1978 nr 5, poz. 99, wyrok z dnia 27 lutego 1998 r., II UKN 471/97 OSNAPiUS 1999 nr 2, poz. 75), stwierdzając, że nie przeczą one wyrażonemu stanowisku, gdyż w sprawach tych powód albo inaczej uzasadniał swój interes prawny, albo też stroną pozwaną w sprawie o ustalenie był Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł powód, zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 189 k.p.c., poprzez przyjęcie, że nie ma on interesu prawnego w ustaleniu wypadku przy pracy, w następstwie czego doszło do pozbawienia go możliwości ustalenia, że zdarzenie z dnia 14 lutego 2005 r. było wypadkiem przy pracy w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.). Skarżący wniósł o przyjęcie skargi do rozpoznania, wskazując na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, podkreślając krańcowo odmienne zapatrywania wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego II UZP 8/04, przytoczonej przez Sąd Okręgowy oraz w uchwale z dnia 29 marca 2006 r., II PZP 14/05 (OSNP 2006 nr 15-16, poz. 228).

Z uwagi na powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i zasądzenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu. W uzasadnieniu skargi podniesiono istnienie rozbieżności w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, powołując się na poglądy odmienne od poglądu Sądu Okręgowego i prezentowane w uchwale z dnia 11 maja 1994 r., II PZP 1/94 (OSNAPiUS 1994 nr 6, poz. 96), w wyrokach: z dnia 14 marca 2001 r., II UKN 272/00 (OSNAPiUS 2002 nr 21, poz. 531), z dnia 18 marca 2001 r., II UKN 295/00 (OSNAPiUS 2002 nr 23, poz. 576), z dnia 21 czerwca 2001 r., II UKN 425/00 (OSNP 2003 nr 6, poz. 157), w postanowieniu z dnia 27 stycznia 1998 r., II UKN 471/97 (OSNAPiUS 1999 nr 2, poz. 75), a przede wszystkim w uchwale z dnia 29 marca 2006 r., II PZP 14/05 (OSNP 2006 nr 15-16, poz. 228). Skarżący podkreślił, że podziela pogląd wyrażony w tej ostatniej uchwale o samoistności powództwa z art. 189 k.p.c. i wskazujący w szczególności na istniejącą w prawie materialnym podstawę dla dochodzenia tylko ustalenia wypadku przy pracy oraz na znaczenie takiego ustalenia dla uzyskiwania przez pracownika lub jego rodzinę kompensaty szkód wynikłych z wypadku przy pracy, w tym z ubezpieczenia społecznego (wypadkowego). W dalszej części uzasadnienia skargi skarżący powołał argumenty wynikające z treści uchwały z dnia 29 marca 2006 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, a w szczególności jej zarzut dotyczący naruszenia art. 189 k.p.c. Sąd Okręgowy uznając za Sądem Rejonowym brak interesu prawnego po stronie powoda w ustaleniu wypadku przy pracy, skoncentrował się zasadniczo na dwóch przesłankach. Po pierwsze, stwierdził, że wobec braku związania organu rentowego prawomocnym wyrokiem sądu pracy ustalającym istnienie wypadku przy pracy, ewentualny korzystny dla powoda wyrok w tej sprawie nie byłby przydatny w sprawie o jednorazowe odszkodowanie dochodzone od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych; po drugie, uznał, że powództwo o ustalenie nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w innym postępowaniu. Co do pierwszej przesłanki, to istotnie nie budzi wątpliwości że organ rentowy rozpoznający wniosek o świadczenia z tytułu wypadku przy pracy nie jest związany prawomocnym wyrokiem wydanym w sprawie z powództwa pracownika przeciwko pracodawcy o ustalenie lub zmianę protokołu powypadkowego w zakresie uznania zdarzenia za wypadek przy pracy (art. 365 § 1 k.p.c.) oraz że wyrok taki nie ma powagi rzeczy osądzonej w sprawie toczącej się na skutek odwołania od decyzji organu rentowego (art. 366 k.p.c.) Stanowisko takie wyrażone zostało w uchwale Sądu Najwyższego z 21 września 2004 r., II UZP 8/04 (OSNP 2005 nr 5, poz. 68), a także w wyroku Sądu Najwyższego z 15 lipca 1998 r., II UKN 129/98 (OSNAPIUS 1999 nr 13, poz. 437). Jednakże ów brak związania sam w sobie nie niweczy interesu prawnego pracownika w ustaleniu wypadku przy pracy. Wprawdzie definicja ustawowa wypadku przy pracy zawarta została w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych, tj. w art. 3 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 13 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.), jednakże to zdarzenie prawne funkcjonuje również w przepisach prawa pracy i sam jego byt uzależniony jest od istnienia stosunku prawnego, którego stronami są pracownik i pracodawca. Obie te strony są również stronami postępowania w sprawie o ustalanie okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy i postępowanie to odbywa się w pierwszej kolejności po zaistnieniu zdarzenia, wedle zasad wynikających z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy (Dz.U. Nr 115, poz. 744 ze zm.), wydanego na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 237 § 1 pkt 1 k.p., i kończy się zatwierdzeniem protokołu powypadkowego przez pracodawcę (§ 12 ust. 1 rozporządzenia). Uznanie bądź nie-

uznanie konkretnego zdarzenia za wypadek przy pracy w protokole powypadkowym jest ostatecznie wyrazem stanowiska pracodawcy, natomiast poszkodowany bądź rodzina zmarłego pracownika o tyle ma wpływ na to stanowisko, że w trakcie ustalania okoliczności i przyczyn wypadku może zgłaszać uwagi do ustaleń zawartych w protokole powypadkowym, które mogą lecz nie muszą być uwzględnione przez pracodawcę (§ 10 ust. 2 i 4 rozporządzenia). Zatem to pracodawca ostatecznie decyduje o treści protokołu powypadkowego. Brak możliwości poddania tej decyzji - prawnie doniosłej - kontroli sądu w postępowaniu, którego stronami będą pracownik i pracodawca, nie może zostać zaakceptowany, bowiem prowadziłoby to do pozbawienia pracownika ochrony jego praw.

Za dopuszczalnością samoistnego powództwa o ustalenie i sprostowanie protokołu powypadkowego opowiedział się także Sąd Najwyższy w przywoływanej przez skarżącego uchwale z dnia 29 marca 2006 r., II PZP 14/05 (OSNP 2006 nr 15-16, poz. 228). Sąd Najwyższy powołał się w niej na wielokrotnie przedstawiany taki sam pogląd w postanowieniu z 27 stycznia 1998 r., II UKN 471/97 (OSNAPiUS 1999 nr 2, poz. 75); wyroku z 21 czerwca 2001 r., II UKN 425/00 (OSNP 2003 nr 6, poz. 157). Podkreślił, że został on uznany za aktualny także po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24 kwietnia 2002 r., P. 5/01 (OTK-A 2002 nr 3, poz. 28), stwierdzającym niekonstytucyjność art. 32 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 ustawy z 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz po wprowadzeniu nową ustawą z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673 ze zm.) szerszej odpowiedzialności z ubezpieczenia społecznego (wypadkowego) za skutki wypadku przy pracy (por. wyrok z 7 października 2003 r., II UK 101/03, OSNP 2004 nr 14, poz. 249). W uzasadnieniu powyższej uchwały stwierdza się również, że dla pracownika ma znaczenie to, czy w ogóle zostanie sporządzony protokół powypadkowy oraz jaka będzie jego treść. Już na tym etapie przysługuje mu, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy, prawo do określonej kontroli, przez zgłaszanie uwag i zastrzeżeń do ustaleń zawartych w protokole powypadkowym (§ 10). Brak jest podstaw do uznania, że po sporządzeniu protokołu powypadkowego poszkodowany pracownik nie ma możliwości spowodowania dalszej kontroli tego protokołu, gdy nie zgadza się ze stwierdzeniem, że wypa-

dek nie jest wypadkiem przy pracy albo że zachodzą okoliczności, które mogą mieć wpływ na prawo do świadczeń przysługujących z tytułu wypadku przy pracy. W argumentacji uzasadniającej powyższą uchwałę podkreślono także, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmawia przyznania świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego w przypadku nieprzedstawienia protokołu powypadkowego lub nieuznania w protokole powypadkowym zdarzenia za wypadek przy pracy (art. 22 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy wypadkowej). Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad orzekania o stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu, trybu postępowania przy ustalaniu tego uszczerbku oraz postępowania o wypłatę jednorazowego odszkodowania (Dz.U. Nr 234, poz. 1974), w przypadku ubiegania się o jednorazowe odszkodowanie, protokół powypadkowy stanowi pierwszy dokument konieczny do wystąpienia z wnioskiem o to świadczenie (§ 1 i § 2 pkt 1). Jednocześnie ten sam przepis stanowi, że wniosek taki może być oparty również na prawomocnym wyroku sądu pracy (§ 2 pkt 2). Przepis art. 262 § 1 pkt 1 k.p. w związku z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 września 2001 r. w sprawie utworzenia sądów pracy i sądów ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 106, poz. 1161 ze zm.) wskazuje, że chodzi tu o orzeczenie rejonowego sądu pracy w sprawie pracowniczej o ustalenie lub sprostowanie protokołu powypadkowego, a nie o orzeczenie sądu rejonowego (sądu pracy i ubezpieczeń społecznych) w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych, właściwego rzeczowo w sprawie o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy na podstawie art. 477⁸ § 2 pkt 3 k.p.c. W uzasadnieniu uchwały podkreślono również, iż brak związania organu rentowego orzeczeniem sądu pracy o ustaleniu wypadku przy pracy, sam w sobie nie niweczy interesu pracownika w ustaleniu wypadku przy pracy. Przedstawiony został również pogląd, że nie jest uprawnione założenie, że poszkodowany pracownik nie ma prawa dochodzenia ustalenia wypadku przy pracy przed sądem pracy z tego względu, że gdy dochodzi świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego, to powinien czekać, aż organ rentowy rozstrzygnie o jego prawie, a gdy nie uzna on zdarzenia za wypadek przy pracy, to dopiero wówczas będzie mógł wykazywać przed sądem ubezpieczeń społecznych, że uległ wypadkowi przy pracy. Wskazano także w przedstawianym stanowisku, że interes prawny jako przesłanka materialnoprawna powództwa o ustalenie wypadku przy pracy nie może być ograniczany tylko do świadczeń z ubezpieczenia społecznego (wypadkowego). Mimo umieszczenia definicji wypadku przy pracy w ustawie wypadkowej, wypadek przy pracy jest instytu-

cją prawa pracy. Jego skutki prawne są więc szersze niż tylko odszkodowawcze z tego ubezpieczenia. Wypadek przy pracy jest przede wszystkim zdarzeniem prawa prywatnego (stosunku pracy). Znaczenie ma zatem również jego prawidłowa kwalifikacja w relacji z pracodawcą, niezależnie od zasad powszechnej odpowiedzialności ubezpieczeniowej, które mogą ulegać zmianie. W argumentacji tej podkreślono istnienie nowego elementu w definicji wypadku przy pracy. Mianowicie Sąd Najwyższy stwierdził, że obecnie wypadkiem przy pracy jest zdarzenie nagłe wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz, którym jest uszkodzenie tkanek ciała lub narządów człowieka wskutek działania czynnika zewnętrznego (art. 3 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 13 ustawy wypadkowej). Występuje zatem zasadnicza różnica w stosunku do poprzedniej definicji wypadku przy pracy, z której wynikało, że taki skutek nie musiał wystąpić. Stąd wyrażono zdanie, że wypadek przy pracy w swoim skutku narusza więc podstawowe dobro osobiste pracownika, jakim jest jego zdrowie (art. 11¹ k.p. w związku z art. 23 k.c.). Powództwo o ustalenie wypadku przy pracy ma zatem kolejne uzasadnienie wynikające z nowej faktycznej i prawnej konstrukcji wypadku przy pracy. Dalej aktualne pozostaje też stwierdzenie, że wypadek przy pracy może stanowić także czyn niedozwolony i podstawę do odpowiedzialności odszkodowawczej według prawa cywilnego. Podobne uzasadnienie, łączone z ochroną dobra osobistego, może mieć żądanie sprostowania protokołu powypadkowego, w którym podane okoliczności naruszają godność pracownika. W uzasadnieniu uchwały powołano też inny ważki argument, że powództwo o ustalenie wypadku przy pracy różni się od żądania świadczenia z ubezpieczenia społecznego (zasiłku chorobowego, jednorazowego odszkodowania, renty wypadkowej). Inna jest bowiem legitymacja bierna i tryb postępowania. Pozostając przy tej kwestii wskazać należy na to, iż pracodawca, którego rola jest prawnie istotna w ustaleniu okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy w świetle przywołanych wyżej przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, nie uczestniczy w postępowaniu przed organem rentowym, jak też w postępowaniu odwoławczym przed sądem, o świadczenia z ubezpieczenia społecznego związane z wypadkiem przy pracy. Nie może mieć on bowiem przymiotu zainteresowanego w sprawie o rentę wypadkową, jak też w sprawie o jednorazowe odszkodowanie. Zgodnie z art. 477¹¹ § 2 k.p.c. zainteresowanym jest ten, czyje prawa lub obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy. Rozstrzygnięcie o prawie do renty z tytułu wypadku przy pracy, czy o jednorazowym odszko-

dowaniu z tytułu wypadku przy pracy nie stwarza po stronie pracodawcy żadnych praw ani obowiązków, tym bardziej, że podobnie jak w przypadku niezwiązania organu rentowego wyrokiem sądu pracy ustalającym wypadek przy pracy, pracodawca również nie jest związany wyrokiem wydanym w wyniku odwołania się od decyzji organu rentowego, przyznającym wskazane wyżej świadczenia. Powyższe stanowisko uzasadnia powtórzenie tezy uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2006 r., iż powództwo o ustalenie, że konkretne zdarzenie było wypadkiem przy pracy w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest dopuszczalne na podstawie art. 189 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku. O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====